

Akt nr:

R-E1a-0007

AU\$R-E1a-0007

0007

15

R

*0007

Yttrande

Sedan Kongl. Majt under den 25. fe-
bruari 1859. i och för fortsättning och full-
bordande af den påbörjade sänknin-
gen af Sjön Örlen i Brausbergs Län, Kadsbo
Härad och Strarabergs Län, enligt af
Ingenjören Uddman uppgjord, på sam-
ma gång fastställd plan och i bekräftad
afskrift härhvar bilagda Kostnadsförslag,
i näder beviljadt ett Statsbidrag af
åtta Tusen Femhundra Riksdaler
Riksmunt, hvar af Sex Tusen åtta hundra
Riksdaler såsom understöd, och ett
Tusen Fyrehundra Riksdaler såsom anslag
utan återbetalnings skyldighet: så och
i Öfverensstämmelse med Rikets senast
församlade Ständers för dylikt Stats-
bidrag afstipulationer gifne: af Kongl.
Majt gillade föreskriften. hafva under-
teknade, enligt bilagde protokoll af
den 9. Aug. 1857 på förkenstämman i
Brausbergs kyrka af intresenterne
i Sjön Örlens sänkning Walden Dirik-
tjon, i och för detta arbets företag med
Kongl. Styresen för Allmänna vägar
och Gatteenbyggnaden, af Kongl. Majt

Och Kronans vägnar, afslutadt, för-
jändes Kontrakt, hvarigenom vi äro
och förbinda oss.

§ 1.

Att arbetet, som redan är påbörjadt, hvar-
vid vi äro skyldiga underkasta oss underbe-
randes Kontroll, skall fortsättas år 1859. och
fullbordas inom den förste Oktober 1861,
noggrant enligt den af Kong. Majt. fastställda
ofvannemdes plan och kostnadsförslag, utan
att utspråk på ytterligare bidrag dertill af
allmänna medel må framgent kunna
väntas, samt att genom egen tuskott skall
utgöras hvad nöfven Statsbidraget kan
erfordras.

§ 2.

Att i händelse af vikes, utan mederbör-
gen vunnit tuskänd. skulle ske från den
af Kong. Majt. i näder fastställda Arbet-
plan, eller arbetet utan af Kong. Majt.
medgifvit anstånd med det sammas
utförande inte inom den här bestämda
tiden fullbordas, det då ankommer på
Kong. Majt. att låta inställa all vidare
utbetalning af Statsbidraget, samt åte-
fordra hvad deraf redan blifvit uppburet
vill på en gång eller successivt till Rikets
gälds Housoret inbetalas, inom den tid
Kong. Majt. finner för godt i näder
bestämma.

§ 3.

Att till arbetet skall förträdasvis, der sig göra
läter, användas tjenst och fyllställda
personer.

Rapport

Vid benyttning den 16de oktober i år af arkivet för
sänkning af sjön Örlen och ån Örlan i Ransborgs
socken af Skaraborgs län, befaras tillsammans så utfört,
att afsynning kunde ske.

Arkivet består i borttagande af gamla Brax-
bords quorn; utvidgning och fördjupning af ån Örlan
på 10,528 fots längd med genomskärning af dess
största krökar; uppförande af en bro med 21 fots
öppning, af trä, på landt fasten af sten, vid Nölosa
någen; afseesom uppmuddring af ån Örlan till från
Örlan från nämnde bro på 10,550 fots längd.

Som några fixpunkt ej finnes till ledning för
arkivet, så har jag mått följa det i plan antyade
märket, eller nämligen vattenståndet före sjöns sänkning,
hvilket synes å vid strand befintliga stoner. Ge-
nom flera afmätningar på olika ställen konstateras
dessa. Jag har nu utvisat en punkt i det
S. K. Fjellsbyget, som, liggande 5,2 fot öfver grafvans
nuvarande botten, kan vara till framtida rätelse.

Quorn är inlöst och borttagen. Upprensningen
af ån är verkställd till det djupa plan anger, och
till större bredd än derinne visar, Sids doqrensögarne
än ordentligt gjorde och den upptagne jorden af-
förd från grafkasterna. På några ställen har på-

ning möt ske till hinder för den lilla markens ut-
skjutande, och bör noga tillrägna åfven hädanefter denna
egens.

Kolarna brö skall enligt plan hafva 21 fots öpp-
ning, men har ej mer än 20 fot. De äro bottenbredd
lika enligt plan ej är här mer än 16 fot, så en-
ta jag denna monsteking ej medföra någon o-
lagighet. Prohygggnaden i öfrigt godkännes.

Muddringen afvån bron till Sjön Ören är ut-
förd enligt plan, men torde mindre rensningar här
framdeles få vidtagas, då botten är mycket låg och
lätt uppländas genom utförd muddra från Sjön.

Sjön Örens tappning fortgick vid bekist-
ningen och var den då sänkt 2 fot, samt anfer
jag den ännu kunna nedgå 1 fot efter
slutad tappning.

Genom detta sänkings arbete hafva kring-
liggande marker blifvit fullt odlingsbara,
och vore ej obetydliga odlingar redan gjorda.

Arbetet i sin helhet godkännes och har
direktion sökt att väl uppfylla sina ålig-
ganden i hvad utförandet deraf vidkom-
mer.

Foreboda den 17 oktober 1861

G. A. Grahn

Wdragⁿ af Protocollat vid allmän Soc
hustämman med Rådsherrg. Sacken d. 9
Aug. 1857.

För att handhafva att hand som nu
eller framdeles med kända års (örslans)
och fjöns (örslans) sänkning kan kom-
ma att ega gemenskap, utfägs en
direction, hvarit Andreas Johanson
i Sörafet är Ordförande, och till
ledamöter Haraldsdomsen L. Bach
från i Kulebach, H. C. T. Räckström
på Mafelo, J. Larsson i Östra
Thorsrud, E. J. Larsson och E. J.
Thorselius i Nörafet.

Rätt nu justerades och med be-
fräskänkning upplästa, ike afser
hvarade Protocollat utdraget styrker

ex officio
O. Räckström
Pastor i Ramlösa.

Afskrift

Följande af Kongl. Landbruks-Akademiens Förvaltnings-
Kommités skrifvelse af den 18 Mars 1858 inställdes sig under-
tecknad den 18 April sammanträdande i Skaraborgs Län för att på
anmodan af åtskilliga hemmansegare i Ransbergs och Bellas-
fors socknar af Wasbo härad, verkställa undersökningar och
på grund af dessa upprätta kostnadsförslag mm för
sänkning af sjön Örsen och än Örsen inom dessa socknar
till beredande för odling och torrläggning af de utmed närmare sjö
och vattendrag befintliga låglänta marker, hvilka ^{delar} ~~delar~~ äro
öfvervämande och delvis sakna erforderligt aflopp för att andamåls-
enligt kunna utökas?

Sjön Örsen eller Ransbergssjön, som den äfven benämnes,
intager en icke obetydlig arealvidd och har sitt vattenutlopp
genom flera större och mindre bäckdrag, hvilka vid flod-
tiden tillföra sjön en icke ringa vattenmassa, som genom
äro Örsen bortföras till Sjön Wiken
och Örsen framrinner i en mängd krökar och har från
sjön till de s.k. Bräborås- och Speltboråsfallens, på en strä-
cka af mellan 10,000 à 12,000 fot

längd endast betydligt fall. Nuförre dessa fall återtagas
5000 sen sitt lugna lopp, hvilket lären fortjara utesluta hela
dess längd till Sjön Viken. Det för närvarande låga vatten-
ståndet i såväl sjön som än härleder sig från den nyligen
verkställda risningen af en del af Braeborss gränssam, hvil-
ken dammanläggning tilllids utförd hinder för vattnets
framrinnande och varit vesenolliga orsaken till det höga
vattenståndet, och de höfersvämningar, hvaraf de utmed sjön
och vattendraget, oöfver den fördämningen belägna trak-
ter, under flera år lidit. Enligt vattenmärke vid Nolas-
boe i närheten af sjön har vattnet i den sednare afta-
stigit 2,0 fot öfver den nuvarande vattentytan. Afväg-
ningen visade att öfverkant på Braeborss gränsmäna,
det vattnet brukat stiga ligger 1,2 fot öfver sistnäm-
da vattentyta i sjön

Genom afvägning utröntes: att från
sjön Örens vattentyta, N:o 1, till lugnvatten-
ytan öfver Braeborss fall, vid N:o 42 på
en längd af 10,524 fot, affallet utfördes 0,85 fot.

Från sistnämde nummer till

lugnvattentytan nedan fall, vid

Transport

0,85 fot.

Transport _____ 0,85 fot.

N° 45 vid Braeborss bro, på en längd af 326 fot, var
af 326 fot, var affallet 2,75
mellan numrorna 45 och 51, som står vid
lugnvattensytan ofvanom Spitsborssfallit, på
en längd af 1278 fot, var affallet 0,85
Från N° 51 till lugnvattensytan nedan spits-
borssfallit, på en längd af 250 fot var
affallet 1,15

Således är hela affallet, från N° 1,
eller vattensytan i sjön till N° 52 eller
vattensytan nedan spitsborssfallit, på
en längd af 12378 fot 5,60 fot

Jordmännen å ifrågavarande sankta marker un-
dersökt medelst jordborningar m.m., hvarvid befun-
de utmed vattendraget belägna fält, tillhörige Lörrens
Nolosit Lilla Braebolit, Mosjöbo och Musko utgöras af
mosängar med frän 2 till 6 a 7 fot och derutöfver
till större delen mörkbrun dyjod på ler- och lerbland-
ad Sandbotten och äro sålunda att anses för goda
odlingslägenheter. Lågsta delen af marken i för-

hållande till äro vattnings utvisar profilritningen. Af
de intill sjön belägne och af dennes sänkning beroende
fält, undersöktes följande tillhörande: Stora Lakeräs
Kärret är beväxt med vitmossstufvor samt småbuskar
och innehåller från 3 till 7 fot mörkbrun mossjord på
sand och lerbotten. Invid laggarna är öfver ett halft
fot ^{djupa} lager vitmossa och på några ställen ytterligare
1/2 fot lagertad mossjord. Ett stycke i Söder härifrån
är en mindre nips, beväxt med stufvor och ett tunt
lager vitmossa, hvarunder finnes svartbrun mossjord
på sandblandad lerbotten.

Stora Lakeräs och Spithults öster och västerkärren
äro af lika beskaffenhet, med afseende på jordmånen och
äro att anse såsom goda odlingslägenheter; de ligga 1 o 2
fot öfver sjöns vattentyta.

Ulfvämosen till Spithult är i henseende till
det djupa lagertad vitmossa icke lärande för odling; mel-
lann Ulfvämörens och sjön är den af något bättre beskaf-
fenhet och består af från ytan 2 fot till en del för-
vattnad brun mossjord, men kan ej odlas med någon för-
del innan denna längre tid legat utdödad.

Af stora Markhults modångar och mossar,
som äro beroende af sjöns och Ulfvämörens sänkning,
äro en del beagnade till flottmark, en annan del är

beväat med större och mindre skog af Tall, Gran, Björk
och Ahl, äro af god beskaffenhet, och bestå af från 4-
Tan 8 fot och deröfver djupa brun och svartbrun moss-
jord. Et fömliga stället är marken beväen med
ett tunt lager hvitmossa.

Lika med föregående äro Fagusanna mossar be-
skaffade. Madängarne till notgårdens i Fagusanna haf-
va varit odlade men måste igenläggas i hänseende till
deras sjunkning och sjöns höga vattenstånd

Björkhults mark utgöres hufvudsakligast af
madängar, hvilkas jordmån äro af god beskaffenhet,
hafva ett högtäntare läge och äro beväende af sjöns sjän-
king och de nedanför liggande Fagusanna tillhörige moss-
dors utdikning. För uträkande af de förras läge öfver
sjön verkställes afvägning från sjöns vattenyta, utefter
Rangellångsbäcken till och in på Björkhults ägor, hvar
vid besänd. att jämna marken invid gränsen mot Fa-
gusanna, der nämde Bäck utflyter, ligger 4,25 fot
och, i cirka 600 fot hånifrån ä Björkhults ägor 5,05
fot öfver sjöns nuvarande vattenyta. Marken är af lös
beskaffenhet, och djupa till fast botten. Vid föröta-
passenord tycktes marken således icke hafva ett så
obetydligt högt läge öfver sjön, men i betraktande

af att fjöns vattenstånd afkast är 2,0 fot högre
(se profil ritningen) som och att matorna, i anse-
en till deras vattenoränta och lösa beskaffenhet, efter
utdikning, och odling sammansjunka. Äfvensom om
man här till sätter ett aflupsväike för dessa ägor.
Till fjön erfordra passande fall för att vattnet skall
kunna afriinna, så följär häraf att en ändamäls-
enlig utdikning af ifrågakvarande marker icke kan
ske utan åtgärders vidtagande för sänkning af fjöns
vattenytan.

Sanna och Köpparkulla hären, näst som
fjön, äro af lika beskaffenhet, med dem som till-
höra Stora Lakenäs och Spethult; Köpparkulla
hären hafva på en del ställen lerbotten på 1 a
3 fot djup och ligga 1 a 3 fot öfver fjöven.

Äf Wikens madångar äro en del odade men sakna
aflopp; ligga öfver fjön 1 a 3 fot. Hoarje skifte
har i norra ändan sig tilldelat af en moss, ut-
görande fortsättning af Mossebo mossen, och som,
tillika med denna senare är oduglig för odling,
såsom bestående af flera fot djup aföruttnad
brunnmoss.

Mossebo odningomarker äro belägne emellan
gårdsgårdens, som skiljer Stora mossen från

3^e Fortsätter beskrifningen från quarnen genom
än Örtan in på Sjön Örtan, hvar Stränder för
det mesta rundt omkring besågs och besågs.
Såväl de derintillhörande gårdar som ångar
och mossar vara dels ganska mycket och dels
mindre af vatten öfversvämda och sjelfva mar-
ken, hvad ångarna angår, till mossar förvänd-
sade churwetter allt utseende, ångarna tillförm
utgjorde af häroval. Utom det att vattnet på
åtskilliga ställen nästan helt och hållet betäckte
ångmarken till den höjd att man utan svårighet
kan vid besiktningstillfället med en rodd färe-
das, har det desutom bortfräkt icke få obetyd-
ligt af både åkerjorden och ångar, som synbar-
ligen deraf kan inhämtas. 4^e att en till Hofslas-
gare bostället, Fagursåna hörande gårdsgård, som
afstänger detta hemman sjöväg från Skord och
Sörgårdarne Fagursåna vid en för några år sedan
i samma by hållen kognadsordning utgjort
Ett hundrade sextio alnar, men vid nu skedd uppmät-
ning ända till sjöstranden endast besågs inne
hålla Ett hundrade tjugosju 1/2 alnar. För det
andra att Ahl och andra träd äro dels vid
Stränderna nedrasade och dels stående i vatten

den bättre marken samt löfskogen; har aflups-
diken genom Vikens ägor ut till sjön. Afvägnin-
gärkstadler från sjön till vågängen emellan Mos-
sebo och Viken i närheten af aflupsdiken, så
fordytan befunns ligga 3,40 fot öfver sjön, vi-
dar till gårdsgården mot den odlade marken,
der i närheten af samma aflupsdike marken
äfsen hade nys närmare höjd. Femna marken,
som låg ett stycke bortom den gårdsgård, hvil-
ken genomskär det odlade fältet, låg 3,85 fot
öfver sjöns yta. Hvad som förut blifvit yttre
närande Björkkulten mader beroende af sjöns
fäukning, har till det mesta äfsen tillämpat
på denna lokaler.

Ofranständer hemmans ägor äre de som huf-
vudsakligast hafva fördel af ifrågaverande fänk-
ningsföretag. Förförigt, blifver företaget äfsen
till nytta för åtskilliga andra hemman omkring
sjön, vilkas strövägar hvarit utsatta för den
skadliga inverkan af sjöns höga vattenstånd.

Nedanständer utdrag af ett syns-instrument,
upprättadt af Krono Rådsmanen F. Carlberg år
1833 upplyser närmare om förhållandena

net på några alnars afstånd från sjöstranden. För
det tredje var bestämt synbart att vattnet, synner-
ligast vid inträffande blött, så starkt drifvits
på land att ~~en~~ till Ransbergs prestgård hörande
och hvid sjöstranden varande källare, som står
ungefärligen vid fyra foters högd från vattenytan,
af böljorna hotats till rasning om icke en flö-
stenasfa blifvit anlagd som grundmur på vatt-
net, och för det fjärde har vattnet öfvergått och
på flera ställen utskurit de så kallade Ulfva
broar, belägna å allmänna landsvägen invid Lput-
hult.

Enligt hvad förut är nämnt har de
flåsta ~~här~~ ^{här}änders sjöängar genom vattenöfversvämnin-
gar lidit skada, men de som mest undergått förö-
delser upptagas här: Lilla Bräbålet, anses förlorat
af sin ång två tredjedelar, Kolöset $\frac{1}{2}$ t, Mossebo
 $\frac{1}{2}$ t, Wiken $\frac{1}{2}$ t, Löröset $\frac{1}{4}$ del Kopparkulla mycket
vattenöränt, Sauna likaledes och anses halwa än-
gen utan betydande nytta och Kyllvanäs, en mosse
öfversvämmad och åkerkanterna invid sjön medel-
na afvensom vid Kyllvanäs.

Slutligen anmärkes: att ifrån quarn ända
till sjön icke var annat än legnvattnet, och

att något vanligt strömdrag deremellan syn-
barligen icke visade sig: att quarndammen trol-
igen varit påhöjd med plank eller bräder, emedan
quarlskor deraf voro synlige; äfvensom att besigt-
ningomännens fullkomliga öfvertygelse är
den att vattnet ofelbart hindras af från dess
fria lopp genom quarndammen och att den-
ne således är största orsaken till den verk-
ligt stora skada, som härnärmed ägor ge-
nom vattenöfversämningar äro tillskyndade

— — — — —

Kostnadsförslag för Sänkingsarbetet.

Rdl. Öre

Införing af Bræbordens gummverk i
enlighet med köpekontraktet. 7200

Bergsprängningsarbeten vid Spetsbord och
Bræbordfallen 20 $\frac{1}{2}$ kubik famnar upp-
taget, i anseende till det ringa djup samt
den långa utsträckning berget har i botten
af vattendraget, till 40 Rdl. per famn,
inberäknat sprängningsmaterialier. 820

Stensprängning vid nämnde fall 43 kubik fam-
nar större och mindre stenblock a 12 Rdl.
per famn med sprängningsmaterialier 516

30 kubik famnar jord, grus och sten a 4 Rdl.
per famn 120

Grävning af 2,732 kubik famnar mossjord
a 2 Rdl. per famn 5464

Upprätning af gamla vattendraget och rätt-
ning af krökar, 290 kubik famnar jord, upp-
taget i anledning af den större svårighet som
med detta arbete är förenadt i anseende till
den mängd rätter och gamla lägor som

Transport. 14120

finnes i botten, till 2,50 rmt pr famn.	725
Byggnad af Solos bro vid N: 4 med landfästen af sten vilande på galler och pålar, samt 4 broar och i öfrigt i enlighet med Ser. lionsritningen	600
Fyllning af vattenloppet vid gamla Solos bro	75
materialier och redskap, såsom skottkärror, ställningstegar, ransingsplan, sprängningsredskap, timmer, sparrar, bräder m m till fördämningar, jernspett etc	500
Arbetets tillsyn under tvänne förmidd	1000
Ia Brölle Rmt. 14020	

Afsloppskanalens riktning är utstakad i fält, och utfördes arbetet, i enlighet med profilt och sections ritningarna. Arbetet, som börjas vid N: 52 under den årstid då vattnet icke är lågt, fortsätter uppföre med nära horisontal botten och fällolutning af 1,0 fot på 100 fot hvarvid kanalen emellan N: 52 och 42 erhåller 18,0 fot och från fistnärmen de nummer till fjön 16,0 fots bottenbredd.

Mellan nummerna 52 och 42 kommer kanalen att
hufvudsakligen följa gamla vattendraget, med af-
skärningar af utstickande uddar och krökar, utom
emellan N: 30 och 48 der den går rak och till
flörre delen kommer att nygrävas till 23.0 fots
bredd i ytan, 2.5 fots djup och 18 fots bottenbredd
till hvilken bredd i ytan gamla vattendraget, upp-
 emot Bräbörns bro, vid N: 45 utvidgas. Emellan
nummerna 42 och 17, hvilken fjordare flår vid
det s.k. Fjellsbärget, kommer kanalen öfver-
hufvudsakligt att nygrävas. På den återstående
delen upp emot fjön, med undantag af ut-
sträckningen emellan nummerna 5 och 3 der
nygrävning sker, är den bredare och går någon-
lunda rak, hvarföre den äfven der kommer
att beagnas, endast med iakttagande att
de största krökarna afskäras och att den
i ofrigt på mycket som möjligt räddas.

Jord m m som upplages ur aflöps-
kanalen får ej läggas närmare dess kant än
5 fot eller ej så nära eller till sådan höjd
att dess tryckning kan förorsaka skada genom
bankarnes nedraspännde m m. Jorden kan

Yonden kan läggas på hvilken sida af kanalen
som hållst men på vidt möjligt än bör den
användas till att under arbetet iöfnylla åtmin-
stone de närmast liggande gamla åkröskarne.

Enligt delägarnes beslut, kommer
under löppet af innevarande sommaren de
fält, att uppmätas som genom sänkningsar-
betet blifva oårlingsbara eller ärmast hafva
föroret deraf samt karta afser dem att upp-
rättas, hvarvid de linier som blifvit utslaka-
de för kanalen föra deruti upptagas. I brieft
på följande kan icke något bestämt yttrande
afgifvas närande företagets nytta i sin helhet men
på grund af de skedd undersökningarne synes
detta vara väl värt uppmärksamhet, att på alla
fält böra föroretas.

Noterat den 1. Maj 1858

A. V. Uddman
Ingeniör i Kongl. Landt. Akad.

Likheden med Originalen
bestyrkes

J. Larsson

P. Larsson
Ofrånsläende

Afwerslående Koftnadsförslag gillas
Stockholms Stott den 23. februari 1859.
På nådigaste befallning
Ludv. Almqvist.

Widarebet af

A. Larsson

L. Larsson

§ 4.
Att godtgöra alla kostnader utan undan-
tag, af hvad namn de vara må, som i
följd af detta anslag föranledas för Riks-
gälds Kontoret.

§ 5.
Att för fullgörandet af detta Kontorakt
ställa sådan säkerhet, som af Kongl.
Maj:te i näden från godkännas, samt
för understödet afgifva sådan skuldför-
bindelse och säkerhet för dess uppfyll-
lande, som af fullmäktige i Riksgälds
Kontoret antagas.

Tio yttermera visso äro här af två lika
lydande exemplar upprättade, som
skedd i Raubergs Prästgård den
29. Mars 1859.

J. Larsson

L. Bäckström

J. F. Bäckström

J. Larsson

J. Larsson

E. Thorselius

Att A. Isaksson, L. Bäckström, J. F. Bäckström, Lar-
son, E. J. Larsson, E. J. Thorselius i begges närvaro

R-E1a-0007

på en gång egenhändigt underteknat följande text
intyga, Ransbergs Pettgård, som afwax.

J. Lawander
Uppbörsskrifware.

Stel hinde
Student.

Anda ex. af kont. undertecknat den 9 maj 1859.